

byť približne vernou kópiou toho, čo je odrážané, ale hovorí tu o totožnosti je nemyseľné« (str. 247).

V závere Lenin formuluje všeobecné vývody svojho skúmania empiriokriticizmu; poukazuje na to, že za rôznymi terminologickými chytristikami treba vedieť nachádzať dva smery v riešení filozofických otázok, odhaľovať boj strán a tried vo filozofii. Lenin konštatuje, že »triednu úlohu empiriokriticizmu možno vcelku redukovať na prisluhovanie fideistom v ich boji proti materializmu vôbec a proti historickému materializmu zvlášť« (str. 271). Do českého vydania Leninovej knihy je zahrnutá Leninova práca o dialektike, ako aj stať V. J. Nevského: »Dialektický materializmus a filozofia mŕtvej reakcie«. Kniha je vybavená registrom mien a obsažnými poznámkami.

»Materializmus a empiriokriticizmus« bol pádnou odpoveďou všetkým reformátorom v blasti teórie marxizmu. Priamym popudom pre Lenina napísať toto dielo bola nevyhnutnosť uhájiť teoretické základy marxistickej strany a demaskovať ruských machistov, ktorí vystúpili v rokoch »reakcie proti marxistickej filozofii pod zástavou »obrany marxizmu«. Túto úlohu splnil Lenin dokonale, ba Leninova práca ďaleko prekročila rámec tejto úlohy. Lenin nielen demaskoval idealistický a fideistický charakter machistov, ale aj hájil a rozvinul teoretické základy strany nového typu a geniálne zo všeobecnil všetko podstatné z vyzískaného revolučnou skúsenosťou a vedou za celé historické obdobie od Engelsa po Lenina, najmä najnovšie objavy fyziky; odhalil podstatu krízy v prírodovede, ukázal cestu, ako z nej vyjsť, ukázal bezmedzné perspektívy ďalšieho rozvoja prírodovedy na ceste materialistickej. »Nebol to nikto iný, než Lenin, hovorí J. Stalin, ktorý sa pustil do splnenia najdôležitejšej úlohy, zovšeobecniť v materialistickej filozofii to najdôležitejšie z toho, čo dala veda v období od Engelsa po Lenina a zo všestrannej kritiky protimaterialistických smerov medzi marxistami. Engels hovorieval, že »materializmus musí dostávať nové formy s každým novým veľkým objavom«. Je známe, že túto úlohu nespĺnil nikto iný než Lenin vo svojej pozoruhodnej knihe »Materializmus a empiriokriticizmus«. Je známe, že Plechanov, ktorý sa tak rád vysmieval Leninovej »bezstarostnosti« ohľadom filozofie, neodhodlal sa ani vážne prikročiť k vyplneniu takejto úlohy« (J. Stalin: »Otázky leninizmu«, ruské 11. vyd., str. 14).

»Materializmus a empiriokriticizmus« je skvelý vzor tvorčieho marxizmu; v ňom Lenin pozdvihol dialektický a historický materializmus na nový stupeň. Toto geniálne dielo znamená novú epochu vo vývine teórie marxizmu.

Karol Truchlik

J. Stalin, O národnostnej otázke.

Výbor z článkov a rečí. Vydalo Nakladateľstvo »Pravdy« v edícii Knižnice marxizmu-leninizmu č. 2, Bratislava 1945. Sostavil a preložil Dr. M. Bakoš. Strán 155, cena neudaná.

Nie je náhodné, že v leninizme význačné miesto zaujíma národnostná otázka. Územie cárskeho Ruska bolo obývané desiatkami bezprávných národov, ktoré boli objektom bezohľadného národnostného útlaku a vykorisťovania. Ruskí marxisti, keď pomýšľali na svrhnutie cárizmu, nemohli v revolúcii nepočítať vedľa robotníctva a roľníctva s porobenými národmi Ruska. Je preto pochopiteľné, že museli zaujať jasné stanovisko k národnostnému hnutiu porobených národov a k ich národno-oslobodzovacím snahám.

Vzmáhanie sa kapitalizmu a zostrovanie národnostného tlaku viedlo národy k uvedomovaniu si vlastnej národnej existencie, k národnostnému hnutiu, ktoré obyčajne viedlo až k šovinizmu a národnostnej nenávisti. To bolo najväčšou prekážkou

pri sjednocovaní revolučných síl národov proti ich spoločnému nepriateľovi, proti cárizmu. Bolo treba neobyčajnej teoretickej pripravenosti i jasnosti a bolo treba vy-
aaložiť veľké úsilie, aby ruské revolučné sily viedly svoj vlastný boj proti cárizmu
v spojení s bojom utláčaných národov za slobodu. Najvýznamnejšou a najobsiahlejšou
prácou v národnostnej otázke je štúdia J. V. *Stalina*: »Marxizmus a národnostná
otázka«, ktorá bola prvý raz uverejnená v časopise roku 1913; potom bola samostatne
vydaná ako brošúra r. 1914. Túto prácu zahrnuje aj prítomné slovenské vydanie ako
aj ďalšie najvýznamnejšie články a prejavy J. Stalina o národnostnej otázke z rokov
1918 až 1944.

Stalinova štúdia »Marxizmus a národnostná otázka« patrí medzi najhodnotnejšie
práce z tejto oblasti, najmä pre svoju prenikavú a stále platnú definíciu národa. Autor
po vyčerpávajúcom skúmaní dochádza k záveru, že »národ je historicky sa utvorivšie
pevné spoločenstvo jazyka, územia, hospodárskeho života a psychického ustrojenia,
ktoré sa prejavuje v spoločenstve kultúry. Pritom samo sebou sa rozumie, že národ,
ako každý historický jav, podlieha zákonu zmeny, má svoje dejiny, začiatok a koniec.
Iba prítomnosť všetkých príznakov, vzatých dovedna, dáva nám národ«, Stalin pritom
polemizuje s rakúskymi sociálnymi demokratmi R. *Springerom* a O. *Bauerom*, proti
ich ponímaniu národnostnej otázky a proti ich ponímaniu národa a poukazuje na ne-
vedecký, nemarxistický a idealistický ráz ich teórie národa. V ďalších kapitolách za-
oberá sa autor so vznikom národnostného hnutia, sleduje jeho vývin i na západe
a hlavne na východe; odhaľuje jeho historické príčiny a vypočítava sily, ktoré utvárajú
národnostné hnutie. Stalin konštatuje: »Proces likvidácie feudalizmu a rozvoja kapita-
lizmu je súčasne procesom sdružovania ľudí v národy« (str. 20). V tomto složitom pro-
cese hlavnou účinkujúcou osobou je meštianstvo. Jeho cieľom je vždy nájsť odbytistia,
trhy pre svoje tovary a vyjsť víťazne z konkurenčného boja s meštianstvom inej ná-
rodnosti. Stalin hovorí, že »trh je prvá škola, kde sa učí meštianstvo nacionalizmu«. Konkurenčný boj sa prenáša z čisto hospodárskej sféry i do sféry politickej, lebo tu
môže byť nepomerne úspešnejší. Obmedzovanie slobody pohybu, potlačovanie ro-
dného jazyka, zrušovanie škôl a pod. sú prostriedky, ako potlačiť a znemožniť konku-
renta. V dôsledku toho utláčaný konkurent, t. j. meštiansky utláčaného národa, dáva
sa do pohybu, mobilizuje celý národ. Apeluje na »svojský ľud« — hovorí Stalin —
a začína kričať o »otčinec«, vydávajúc svoju vlastnú vec za celonárodnú. Takto sa za-
čína národné hnutie«. Z toho vyplýva, že národnostný boj »v podmienkach *vzmáha-
júceho* sa kapitalizmu je bojom meštianskych tried medzi sebou. Niekedy sa meštian-
stvu podarí zatiahnuť do národného hnutia proletariát a vtedy národnostný boj
navonok dostáva »celonárodný« charakter, no to je iba navonok. V *skutočnosti* tento
boj zostáva vždy meštianskym, výhodným a vhodným predovšetkým pre meštianstvo«
(str. 24; všade podčiarknuté samotným Stalinom).

Z toho však vonkoncom nevyplýva, že proletariát nemusí bojovať proti politike
utláčania národnosti. Stalin pritom vyzdvihuje a vyhlasuje právo národov na samo-
určenie. Formuluje ho doslova takto: »Právo na samourčenie, t. j.: iba sám národ má
právo určovať svoj osud, nikto nemá právo *násilne* sa miešať do života národa,
zatvárať jeho školy a iné ustanovizne, narúšať jeho mravy a obyčaje, *obmedzovať* jeho
jazyk, ukracovať práva. Právo na samourčenie znamená, že národ sa môže zariadiť
podľa svojho želania. Má právo zariadiť si život podľa zásad autonómie. Má právo
naviazať s inými národmi federatívne vzťahy. Má právo úplne sa odtrhnúť. Národ je
suverénny a všetky národy sú rovnoprávne« (str. 26). Keďže však národnostné hnutie
odvádza pozornosť širokých vrstiev od otázok sociálnych, od otázok triedneho boja,
keďže národnostné hnutie je nebezpečnou a vážnou prekážkou pri sjednocovaní revo-
lučných síl všetkých národností, treba vždy vystríhať tieto sily pred národnostným

rozoštvávaním. »Rozdeľ a vládni« — to je cieľ politiky rozoštvávania, uvádza Stalin a pokračuje: »Preto robotníci bojujú a budú bojovať proti politike utláčania národov vo všetkých jej podobách, od najrafinovanejších po najdrastickejšie, ako aj proti politike rozoštvávania vo všetkých jej podobách« (str. 25). K týmto okolnostiam treba prihliadať pri posudzovaní a riešení národnostnej otázky; Stalin poukázal na to, že otázku foriem jestvovania národa — oblastnej autonómie, federácie národnostných štátov alebo utvorenia samostatného štátu — treba rozriešiť, vychádzajúc zo záujmov revolučných síl spoločnosti, závisle od konkrétnych podmienok, historických, hospodárskych, politických a kultúrnych, v ktorých žije národ.

V ďalších kapitolách J. Stalin posudzuje otázky národnostnej autonómie v spojitosti s náhľadmi bundistov a rakúskych národnostných teoretikov. Záverom autor analyzuje národnostnú otázku v Rusku.

V ďalších článkoch a prejavoch tohto zborníka Stalin skúma národnostnú otázku v nových podmienkach, aké sa vyvinuly v prvej svetovej vojne, po Októbrovej revolúcii r. 1917, v rokoch výstavby Sovietskeho sväzu a v druhej svetovej vojne.

Vo svetovej vojne a najmä v Októbrovej revolúcii udalosti presvedčivo dokázaly správnosť leninsko-stalinskej národnostnej politiky. Len vďaka tejto správnej národnostnej politike nezvífazil v početných národoch Ruska šovinizmus a nenávisť k ruskému národu; naopak, tieto národy spoločne s ruským národom bojovaly proti cárizmu, spoločne nad ním zvíťazili a utvorili federatívny štát slobodných a rovnoprávných národov. Tu sa uskutočňujú zásady marxistickej národnostnej teórie. Prax si však vyžadovala hlbšie prepracovanie národnostnej otázky i revidovanie niektorých téz v nových podmienkach.

V článku »K formulácii národnostnej otázky« (1921) Stalin vyzdvihuje štyri základné momenty ako najcharakteristickejšie odlišné znaky novej formulácie národnostnej otázky. Prvým momentom je »splynutie národnostnej otázky ako časti so všeobecnou otázkou oslobodenia kolónií ako celkom...«, »odstránenie národnostného útlaku v Európe je nemysliteľné bez oslobodenia koloniálnych národov Ázie a Afriky od útlaku imperializmu, že prvé je organicky späté s druhým.« Druhým momentom je »nahradenie hmlistého hesla o práve národov na samourčenie jasným revolučným heslom o práve národov i kolónií na štátne osamostatnenie, na utvorenie samostatného štátu. Je známe, že imperialistická vojna, sledujúca ciele zotročenia národov, bola vedená pod zástavou samourčenia. Tak sa hmlisté heslo o samourčení stalo z nástroja na oslobodenie národov, za rovnosť národov, nástrojom na podrobenie národov, nástrojom na udržanie národov v poslušnosti imperializmu. Vývin udalostí na celom svete po štyroch rokoch, logika revolúcie v Európe, napokon vzrast oslobodzovacieho hnutia v kolóniách vyžadovaly, aby toto heslo, keďže sa stalo reakčným, bolo odvrhnuté a nahradené iným, revolučným heslom, schopným rozptýliť atmosféru nedôvery pracujúcich mas nepochopiteľných národov k proletárom panujúcich národov, schopným uvoľniť cestu k rovnosti národov a k jednote pracujúcich týchto národov. Takýmto heslom je komunistami razené heslo o práve nepochopiteľných národov a kolónií na štátne osamostatnenie.« (str. 90—91). Tretí moment je »odňatie spojitosti, organickej spojitosti medzi národnostno-koloniálnou otázkou a otázkou moci kapitálu...« (str. 91). Štvrtým momentom je »obohatenie národnostnej otázky o nový prvok, prvok faktického (a nie iba právneho) vyrovnania národností (pomoc, napomáhanie zaostalých národností, povzniesť sa na kultúrnu a hospodársku úroveň predbehnuvších ich národností) ako jednej z podmienok pre upevnenie bratskej spolupráce medzi pracujúcim ľuďom rôznych národností (str. 93).

Vo viacerých článkoch tohto zborníka autor hodnotí význam Októbrovej revolúcie pre riešenie národnostnej otázky vôbec. V prejavoch na XVI. a XVII. sjazde Vše-

sväzovej komunistickej strany Stalin upozorňuje na úchyľky v oblasti národnostnej otázky, na nebezpečenstvo veľkoruského šovinizmu ako na hlavné nebezpečenstvo v strane v oblasti národnostnej otázky, i na nebezpečenstvo lokálneho nacionalizmu. Záverom je úryvok o sovietskom vlastenectve. »V sovietskom vlastenectve sa harmonicky družia nacionálne tradície národov a spoločné životné záujmy všetkých pracujúcich Sovietskeho sväzu. Sovietsky patriotizmus nerozdeľuje, lež naopak, sdružuje všetky národy a národnosti našej krajiny v jedinú bratskú rodinu« (str. 145).

Stalinove štúdie, články a prejavy z oblasti národnostnej otázky sú vynikajúcim príspevkom k teórii tohto tak složitého problému. Lenin hodnotil úvodnú štúdiu »Marxizmus a národnostná otázka« tak, že táto práca stojí v prvom rade v teoretickej marxistickej literatúre. Prenikavé úspechy v praktickom riešení národnostnej otázky v Sovietskom sväze sú predovšetkým zásluhou Stalinovho presného vedeckého vyriešenia tohto problému.

Preklad Dr. Mikuláša Bakoša je presný, adekvátny s originálom.

Karol Truchlik

Nikolaj O. Losskij, Absolútne kritérium pravdy.

Vydal Filozofický odbor Matice slovenskej, Turč. Sv. Martin 1946. Preložil J. Dieška.

Kniha obsahuje krátky predslov prekladateľov, (2. str.), štúdiu M. Bezděka »Nikolaj Onufrijevič Losskij a jeho filozofia« (21. str.) a vlastnú prácu Losského (44. str.). Napokon je pripojená bibliografia Losského spisov.

V prekladateľovom predslove trochu zaráža akési naznačovanie, že nesúhlas s Losského učením vyplýva z politických momentov, ba že ktosi dokonca »bifuguje Losského, dovolávajúc sa mocenských, politických a iných prostriedkov«. Veď nik nič takého nerobí, v Losského učení je nadostač logických nedôsledností a hmlistostí, aby s ním bolo možno nesúhlasiť, aj keď »vážime logickým zreteľom pravdy a správnosti« jeho metafyziku a noetiku, ako si to prekladateľ žiada. Vidí sa, že práve naopak iba prívrženci Losského usilujú sa z celej veci urobiť politikum. Práve také čudné je neprestajné dovolávanie sa kresťanskosti Losského — ako len je možné nazvať kresťanským učením, hlásajúce preexistenciu duší a metempsychózu? Ako sa srovnáva s kresťanskou náukou popieranie kauzality v hmotných procesoch, ktoré vraj sú riadené akýmsi druhom poloduchov? Je azda kresťanské popieranie večných trestov a transsubstanciácie? Losskij má oveľa bližšie k budhizmu alebo k teozofii, ako ku kresťanstvu!

Bezděkova štúdia podáva v skratke Losského život, dielo a učenie, nezabíehajúc do detailov.

Vlastná práca Losského je pomerne krátka; má byť akýmsi shrnutím Losského názorov, pokiaľ ide o noetiku, je teda aj príspevkom k diskusií o noetike, ktorá skrsla okolo Dieškovej knihy.

Losskij vychádza z určitých metafyzických, ba mystických predpokladov, ktoré sa nenamáha dokazovať a vykladať, sú mu absolútne isté na základe intuície, »samosvedectva« nazeraných objektov (29, 55, 72). Je prirodzene ťažko s takým názorom debatovať a začínať diskusiú, Losskij si je jednoducho istý, že určité veci sú práve také, nie inakšie, kto to necíti práve tak, nie je jednoducho vedecký (66—72). No ani takéto vnútorné jasnozrenie nezabavuje, hádam, filozofa určitých povinností — jednako len to, čo hlása, musí byť logicky konzistentné a jasné, aby to aj menej šťastní, intuíciou netrpíaci smrteľníci mohli prijať aspoň ako hypotézu. Je predsa nemožné